

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2025, 25(1): 526-539, doi: 10.11616/asbi.1585820

İmece ile Kurulan Kadim Yerleşim Yeri Seben

Seben, the Ancient Settlement Founded by İmece

Mustafa KILINÇ¹

Geliş Tarihi (Received): 15.11.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 28.01.2025

Yayın Tarihi (Published): 25.03.2025

Öz: Tarama modeliyle gerçekleştirilen bu araştırma Türk kültürüyle bezenmiş Bolu'nun Seben İlçesi'nin tarihi gelişimi, eğitim ve kültürü üzerine bir inceleme olan betimsel bir araştırmadır. Bu araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi kullanılmış ve elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Seben, Frigyalılar, Roma, Bizans ve Osmanlı Devleti dönemine uzanan kadim bir yerleşim alanı olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde Keskinli/Çarşamba ismiyle nahiye merkezi olan Seben birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Bu çalışmanın amacı; Seben ilçe tarihini, yeni belge ve bulgularla ortaya çıkarmaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak incelemeye alınan veriler; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB), konu ile ilgili telif eserlerdir.

Anahtar Kelimeler: Bolu, Seben, İmece, Türkmen, Eğitim

&

Abstract: This research, carried out with the survey model, is descriptive research that is an examination of the historical development, education and culture of Seben District of Bolu, which is adorned with Turkish culture. In this research, document analysis, one of the qualitative data collection techniques, was used and the obtained data was examined by content analysis method. Seben has been an ancient settlement dating back to the Phrygians, Roman, Byzantine and Ottoman Empire periods. Seben, which was the town center of Keskinli/Çarşamba during the Ottoman Empire, hosted many cultures. The purpose of this study; To reveal Seben District History with new documents and findings. The data examined as a data collection tool in the research; The Prime Ministry of the Presidential State Archives of the Republic of Türkiye (DAB) contains copyrighted works on the subject.

Keywords: Bolu, Seben, İmece, Turkmen, Education

Atıf/Cite as: Kılınç, M., (2025). İmece ile Kurulan Kadim Yerleşim Yeri Seben. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 526-539. doi: 10.11616/asbi.1585820

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹Doç. Dr., Mustafa Kılınç, Amasya Üniversitesi, mustafa.kilinc@amasya.edu.tr.

1. Giriş

Seben, tarihi dokusu ve kültürü ile kendine özgü yapısı olan Bolu ilinin ve Türkiye'nin güzide ilçelerinden biridir. İlçe Anadolu'nun kültür özellikleri ile Türk toplum yapısının unsurlarını yaşayan ve yaşatan bir yerleşim sahasıdır. İlçenin çevre yerleşim alanına kuzey ve güneyden bağlantı yolları bulunmaktadır. Kuzey giriş kapısı; Bolu'dan başlayarak ormanların içinden geçilen, kaynak sularının sıralandığı soğuk suları ve kıvrımlı yolları ile meşhurdur. Güneydeki giriş kapısı ise başkent ilçelerinden Nallıhan üzerinden geçilen, tarihi kalıntılar, verimli araziler ve tarihi hamam görseliyle meşhurdur. İlçe Türk kültürü ve İslam kültürüyle yoğrulmuş bir yerleşim alanıdır. Seben, sokaklarında sincapların dolaştığı, asırlık faal pazarıyla çarşamba günleri halkın kaynaştığı, yöresel bayram ve etkinlikleriyle misafirperverliklerin gösterildiği bir Türkmen yurdudur. Bu yurt; "Seben" diye isimlendirilen yemek tahtasının üzerinde kabaklısından elmasına eşsiz ikramların sunulduğu yöredir. Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne hizmet etmiş, alimlerin ders verdiği, sadrazam memleketi, bazen kaza merkezi, bazen köy bazen de nahiye olarak tarih sahnesinde varlığını sürdüren bir yerleşim alanı olmuştur. Ülkemizin en farklı konuşma şivesine de sahip yöre halkı, ilçenin kendine ait mimari yapısıyla yapılmış evlerde yaşamını sürdürmektedir. Tarihi ve doğal güzellikleri ve insanıyla, semt yaşamaya değer bir bölgedir. Çalışmaya bu ismin verilmesinin nedeni ilçenin 1946 yılı itibarıyla ilçe olabilmesi için yöre halkının imece² usulü kendi köylerinin adına, ilçe merkezinde birer ikişer ev yaptırmasından³ kaynaklanmıştır. Yerleşim yerinin ilçe olabilmesi için imece usulü kendi köyleri adına ortak olarak ilçe merkezi olacak alanda ev yapılması, bir ilki oluşturmaktadır.

Seben, eski bir yerleşim yeridir (Metin,2023, s.15). *Seben'de "ilk yerleşimin Hititler tarafından yapıldığı bilinmektedir. Milattan önce 1000'li yıllara yaklaşıldığında ise sırası ile Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Bitinyalılar (M.Ö. 334), Romalılar (M.Ö. 74), Bizans (395), Selçuklular ve son olarak Osmanlı Devleti buraya hâkim olmuştur. Selçuklu Devleti bölgeye hâkim olduktan bir süre sonra bölge tekrar Bizans hakimiyetine geçmiştir ve 1332 tarihinde Osmanlı Devleti bölgeyi ele geçirmiştir."* (bolu. ktb. gov. tr, seben,2024). Başka bir kaynakta bölgenin 1324 yılında Osmanlı hakimiyetine girdiği ifade edilmektedir (Tunçay, 2018: 28).

2. İlçenin Tarihi Yer Adları

Seben ilçesi adının kökeni hakkında genel kanı; "Seben adı halk arasında Semen olarak da bilinen Seben dağlarından gelmektedir. Seben kelimesi Divanı Lügati't Türk'te "uzun veya siori nesne" anlamına gelen söbi ve subı⁴ kelimeleriyle ilgilidir." (Öztürk, 2020: 24). Eldeki kaynaklar ışığında Seben adının kökeni ile ilgili başka teoriler de ileri sürülebilir. Bu bağlamda Seben yerleşim yeri adının, Bolu'nun Türkler tarafından fethi sonrası yöreye yerleşen veya mevsimlik konaklayan "Cemaat-i Sebenlü" topluluğu adından geldiği de söylenebilir (Taş,1993, s.96). Bu teorinin kaynağı ise Türklerde topluluk ve yer adlarının kişi ad veya lakabına izafetle de konulduğu gerçeğinden kaynaklanmaktadır (Taş,1993, s.94). Seben yerleşim yerinin Osmanlı Döneminde Pavli köyü adı ile Kıbrıscık ilçesine bağlı olması ("T.C. Kıbrıscık Kaymakamlığı-Tarihçe", 2025), (Taş,1993, s.188) ve 16. Yüzyılda Kıbrıs (Kıbrıscık) kazasının sınırlarının Bolu sancağı sınırları dışına taşıdığı düşünüldüğünde (Taş,1993, s.53) "Cemaat-i Sebenlü" yörüklerinin günümüz Seben ilçesi ile ilgili bağlantılarının olduğu düşünülmektedir.

Seben'de Türklerde yer adı verme geleneğinden; Oğuz boy adlarının yer adı olarak alınması (Kızık, Yuva), dini hayatla ilgili yer adları (Musasofular), İcra edilen mesleklerle ilgili yer adları (Bakırlı, Değirmenkaya), yerleşim yeri ve çevresine ilişkin özelliklerin belirtildiği yer adları (Bakırlı, Bozyer, Çeltikderesi, Değirmenkaya, Karaağaç, Dereboyu, Susuz, Tepeköy), yerin bir başka yere göre durumunu belirleyen yer adları (Güneyce), iklim ve bitki örtüsüne bağlı olarak verilen yer adları (Çeltikderesi, Karaağaç, Korucuk), su ile ilgili yer adları (Çeltikderesi, Kuzgölcük, Susuz), hayvan adlarının yer adı olarak belirlenmesi

² İmece: Kırsal topluluklarda köyün zorunlu ve isteğe bağlı işlerinin köylülerce eşit şartlarda emek birliğiyle gerçekleştirilmesi. Birçok kimsenin toplanıp el birliğiyle bir kişinin veya bir topluluğun işini görmesi ve böylece işlerin sıra ile bitirilmesi. "Türk Dil Kurumu Sözcükleri, İmece", 2025).

³ Seben İlçe Milli Eğitim Müdürü Rıfat Orhan ile Sözlü Tarih. 05.08.2024. Bu evlerden yedi/sekiz adet halen varlıklarını korumaktadır. Emekli okul müdürü ve öğretmen Erdoğan Kahraman ile Sözlü Tarih, 29.08.2024. Yazar ilçede çalıştığı dönemde görüşme yapılan kişilerle mesai arkadaşlığı yapmıştır.

⁴ "Söbi; Baş uzun ve siori olan nesne. Bir adamın başı yuvarlak olmazsa "söbi baş" denir, "söbü kafa" demektir." (Atalay, 1986: 217).

(Tazılar, Doğanç), renk ve yönlerin yer adı olarak belirlenmesi (Gökhalliler, Karaağaç) (Süme, 2018: 269-281) gibi yerleşim yer adları bulunmaktadır. Bu da yörenin Türk yurdu olduğunun kanıtıdır.

3. Seben'in Osmanlı Tarihindeki Yeri

İlçede Osmanlı Devleti'nin kültürel özellikleri görülmektedir. Bu özellikler; yemek kültürü, giyim kuşamdan, düşün ve eğlence anlayışlarından, dini ve yerel bayramlara kadar her alanda kendini bariz bir şekilde göstermektedir. Bunlarla beraber Osmanlı Devleti tarihinde de ilçenin önemli bir tarihi mirası bulunmaktadır.

Çelebi Mehmet Ankara Savaşı (1402) sonrası Aandolu'nun Timur tarafından işgali karşısında Timur'un takibinden kurtulmak için koruyucusu Beyazıd Paşa ve diğer erkan ile, ne yapılması gerektiği görüşülmüş; bu görüşte bazıları Amasya bölgesine dönülmesi gerektiği bazıları da sarp dağlara çıkıp beklemenin doğru olduğunu söylediler. Bu sırada Timur, Çelebi Mehmet'e kızını vereceğini söyleyip onu yaklamak istese de Çelebi Mehmet bu tuzağa düşmemiştir. Netice itibariyle Osmanlı sultanlarından Çelebi Mehmet, Timur'un askerlerinden kaçarak sığındığı yer Seben'in etrafındaki mağaralar olmuştur.⁵ Bu mağaralar; Solaklar, Mustar, Çeltikdere mağaralarıdır (İnalçık, 2019: 100,102). Bu mağaraların konumu bölgeye hakim noktada yer alan Nevruz Tepesi etrafındaki vadilerdedir (İnalçık, 2019: 104). Seben mağaraları kanyonlarla birbirlerine bağlantı sağlarken aynı zamanda bu kanyonlar, Kıbrısık ve Beypazarı kanyolları ile bağlantılıdır. Bu durum tehlike anında haberleşmek ve yardım almak, gerektiğinde kabaşka bölgeye kaçış bakımından oldukça avantajlı bir sahadır (Ortaç,2019,s.108,109). Nevruz Tepesi bu açıdan gözetleme kulesi görevini üstlenmiş olmalı. Bu bakımdan ilçenin Osmanlı Devleti'nin devamının sağlanmasında fiziki olarak ayrı bir konumu olmuştur.

Ayrıca Seben mağaralarının konumu da vadi sahalarına hakim noktada olduklarından sığınma için ideal bir yer olmuştur (İnalçık, 2019: 105).

Bunlarla beraber Bolu Çarşamba Kazası Beylik Köyü doğumlu İzzet Mehmed Paşa 1774-1775,1781-1782 yılları aarası iki defa kısa süreli de olsa sadrazamlığa getirilenn kişi olmuştur. ("islamansiklopedisi.org.tr/izzet-mehmed-pasa",2024), (Kılıç, Kayapınar, Kaya, Kılıç ve Kayapınar, 2008: 435-436).

Şekil 3: Seben Solaklar Kaya Evleri

("kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/gezilecekyer/seben-kaya-evler", 2024).

a. Çarşamba Nahiyesi Belediye Teşkilatının Kurulması

1921-1925 yılını kapsayan Bolu Salnamesinde yer alan bilgilere göre; Çarşamba Nahiyesi elli köyden oluşan "nüfusun bin iki yüz elli üç hânede (3666) inâs, (2863) zükûr olmak üzere cem'an (6508)dır. Nâhiyenin merkezi

⁵ Bu dağlarda yaklaşık bir yıl saklandığı anlaşılmaktadır (İnalçık, 2019: 102-103).

Keskinli karyesidir. Aladağsuyu buradan geçer. Ahâlisi en ziyâde tiftik ve hayvan yetiştirmekle meşgûldür. Ârâzîsinin kuvve-i enbâtiyesi matlûb derece olduğundan mahsûlât-ı zirâiyesi ehemmiyetlidir. Bi'l-hâssa üzüm ve sebzesi mebzûl olub merkez livânın bu babdaki ihtiyâcını kısmen temîn etmektedir. Havası saf ve mutedildir. Halkı umûmîyetle sağlam bir bünnye-i seciyeye mâlik olduğu gibi gâyetle zeki ve çalışkandır. Merkez livâda bahsettiğimiz (Pavlu) Kaplıcası buradadır.” (Kılıç, Kayapınar, Kaya, Kılıç ve Kayapınar, 2008: 481-482).

Resmî kayıtlara göre belediye olan Çarşamba nahiyesi 26 köy, 1245 hane ve 6319 nüfusa sahiptir. Mudurnu kazasına bağlı Çarşamba nahiyesinin merkezi olan ve 46 haneli Keskinli köyünde belediye oluşturulması ve bu belediye kendisine 15 dakikadan 1 saate kadar uzakta olan (ki bu köyler gelişime ve büyümeye açık olan köylerdir) on köyün de büyümesini ve gelişimini sağlayacaktır. Ayrıca bu köyün, vilayet-i hassası hariç elde edileceği öngörülen 4000 kuruş gelirden; 1500 kuruşu maaşlara, 2500 kuruşu ise bayındırlık ve büyümeye kullanılacağı bildirilmiştir. Burada bir belediye meydana getirilmesinin büyük faydalarının olacağı bakanlığa arz edilmiştir. Keskinli köyünde bir belediye teşkilatı meydana getirilmesi uygun görülmüş ve belgenin bir nüshası adı geçen daireye gönderilmiştir (DAB: DH.İD. Tarih: H.09.09.1332).

Tablo 1: Belediye Teşkil Edilecek Olan Çarşamba'nın Keskinli Karyesiyle Cıvarı Kurra Esamisi

Keskinli nam pazar mahalline kurra mesafeleri		Esami-i Kurra	Nüfus Muharreresi			
MESAFESİ			Hanesi	Yekun	Zükur	İnas
Dakika	Saat					
	1	Korucak	38	234	125	109
30	0	Bozyer	34	188	96	92
	1	Güneşler	42	232	118	114
	1	Ayvazlar	22	119	59	60
	1	Kozyakası Maa Kuruçavuşlar	102	574	303	271
	1	Nimetli	65	308	152	156
	1	Gerenözü	62	311	156	155
	1	Gökhaliller	47	209	98	111
15	0	Alpağut	70	357	168	189
15	0	Keskinli	46	225	115	110
		Yekûn	528	2757	1390	1367

(DAB: DH.İD. Tarih: H.09.09.1332).

Tablo 2: Çarşamba Merkez Nahiyesi Olan Keskinli Nam Pazar Mahalline Karyelerin Hane ve Nüfusları

Mesafesi		Esami-i Kurra	Nüfus Muharreresi	
Dakika	Saat		Hanesi	Nüfus Zükur ve İnası
30	1	Solaklar Karyesi	29	147
	1	Korucuk Karyesi	38	234
30	0	Bozyer Karyesi	34	188
	1	Güneşler Karyesi	42	232
	1	Ayvazlar Karyesi	22	119
	1	Kozyakası maa Kuru Çavuşlar Karyesi	102	574
	2	Dereboyu Karyesi	42	243
	4	?	27	152
	3	Kösem Karyesi	19	99
	2	Mandır Karyesi	36	196
	1	Nimetli Karyesi	65	308
30	1	Denizler Karyesi	22	95
	1	Gerenözü Karyesi	62	311
	2	Musasofular Karyesi	73	401
30	2	Karaağaç Karyesi	25	135

İmece ile Kurulan Kadim Yerleşim Yeri Seben
Seben, the Ancient Settlement Founded by İmece

	2	Yağma Karyesi	81	375
	3	Kösenözü Karyesi	34	161
	3	Susuz Karyesi	65	298
	1	Gökhalliller Karyesi	47	209
	2	Bakırlı Karyesi	43	234
30	1	Tepe Karyesi	85	403
	4	Çeltikderesi Karyesi	43	186
30	2	Hoçaş Karyesi	44	194
	2	Bıyıklar Karyesi	49	223
15	0	Alpağut Karyesi	70	357
15	0	Keskinli Karyesi	46	225
		YEKUN	1245	6319

(DAB: DH.İD. Tarih: H.09.09.1332).

Yukarıda ismi geçen köylerin gelişime ve büyümeye açık olan köyler olduğu vurgulanmış. Bu bağlamda bu köylerin geçmiş dönemlerdeki konumlarını sürdürdüğü düşünülmektedir.

4. Seben İlçesinin Kuruluşu

Seben, 1324 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1911 yılında Keskinli Köyü merkezli Çarşamba'da (Seben) bucak kurulmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1472). Seben İlçesi'nin yerleşke yeri olarak nere olduğu ve idari statüsü ile bağlı olduğu birim aşağıda tablo şeklinde özetlenmiştir.

Tablo 3: Seben İlçesinin 1946 Yılına Kadar İdari Yapısı (1855-1946)

Yer Adı	İdari Statüsü	Bağlı Olduğu İdari Birim
<i>Seben (1855 : Pavli-i Bolu) maa Mudurnu ve Kıbrısık (1881: Çarşamba) maa Mudurnu ve Kıbrısık (1911: Seben) (Hacıoğlan)</i>	<i>Kazâ (1855-1863)</i>	<i>Bolu → Kastamonu Eyâleti</i>
"	<i>Kazâ (1864-1865)</i>	<i>Bolu → Kastamonu eyâleti</i>
"	<i>Kazâ (1866-1867)</i>	<i>Bolu → Kastamonu eyâleti</i>
"	<i>Kazâ (1868)</i>	<i>Bolu → Kastamonu vilâyeti</i>
"	<i>Nâhiye (1880)</i>	<i>Bolu → Kastamonu vilâyeti</i>
"	<i>Nâhiye (1881-1888)</i>	<i>Bolu → Kastamonu vilâyeti</i>
"	<i>Nâhiye (1911-1923)</i>	<i>Bolu Müstakil Sancak</i>
"	<i>Nâhiye (1924-1945)</i>	<i>Bolu</i>
"	<i>Kazâ (1946)</i>	<i>Bolu</i>

Kaynak: Sezen, 2017: 669

Seben (Çarşamba) 1911 yılında Mudurnu'ya bağlı nahiye merkezi olduğunda, ilçenin şimdiki adı olan Seben Kasabası henüz yerleşim birimi olarak kurulmamıştı. Seben Kasabası sonradan yerleşim yeri olmuştur (Şimdiki Çarşı Mahallesi) (AnaBritannica, 1989: 190). Seben ismiyle (kasaba) resmi kayıtlarda ulaşılan tarih 1914 yılı olmuştur. (DAB: MF. İBT.503-40-0 Tarih: H.20-07-1332). 1946 yılında idari teşkilatlandırmada kaza merkezi adıyla Seben, Seben Kasabası merkezli bir ilçe olmuştur (AnaBritannica, 1989: 190).

Tablo 4: Seben İlçesinin İdari Statüsü (1911-1946)

Yer Adı	İdari Statüsü	Bağlı Olduğu İdari Birim
<i>Hacıoğlan (Keskinli)</i>	<i>Köy</i>	<i>Mudurnu → Bolu → Kastamonu Vilâyeti</i>
"	<i>Nâhiye Merkezi (1911)</i>	<i>Çarşamba → Mudurnu → Bolu → Kastamonu Vilâyeti</i>
"	<i>Nâhiye Merkezi (1924)</i>	<i>Çarşamba → Mudurnu → Bolu</i>
"	<i>Nâhiye Merkezi (1928)</i>	<i>Çarşamba → Merkez → Bolu</i>
"	<i>Kazâ Merkezi (1946)</i>	<i>Seben → Bolu</i>

Kaynak: Sezen, 2017: 321

Seben,... Batı Karadeniz Bölgesine girmekle beraber İç Anadolu Bölgesi ile sınır teşkil eder. Doğusunda Kıbrısık ve Dörtdivan, güneyinde Nallıhan(Ankara), batısında Mudurnu ve kuzeyinde Bolu merkez ilçesi bulunmaktadır. ("Bolu.diyaret.gov.tr/seben",2024). İlçe ismini kuzeyde bulunan Seben Dağlarından almıştır. Seben; yüksek dağ, üstünde yufka açılan tahta, üstünde yufka açılan sofraya, üzerinde yufka açılan yuvarlak hamur tahtası anlamlarına gelmektedir. ("Bolu.diyaret.gov.tr/seben",2024) İlçe; merkezi eski adı Keskinli⁶ olan (Seben)'dir. Bolu merkez ilçesine bağlı Çarşamba Bucağı kaldırılmış, ilişik (6) sayılı cetvelde adları yazılı köylerle Bolu merkez ilçesine bağlı Kıbrısık Bucağı Seben İlçesine bağlanmıştır. (DAB: 30-11-1-0-182-12-14 Tarih: 01.04.1946). Bolu ili merkez ilçesi çok geniş, ormanlı, engelli ve kışı sert ve sürekli geçen bir bölge olup, güneyinde kalan ve Seben Dağları dolayısıyla ayrılmış bulunan Kıbrısık ve Çarşamba Bucakları coğrafya ve ekonomik bakımdan özel durum arz etmektedir. Aylarca Bolu merkezi ile bağlılığı kesilen bu bölge halkının merkezden idare ve denetlenmesinde görülen zorluğu, halkın çektiği sıkıntıyı gidermek, genel kalkınma hareketlerini, sağlık, idare ve güvenlik işlerini yakından denetlemek ve düzenlemek amacıyla kurulmuş olan bu ilçenin, merkezi; asırlık faal pazar, (30) hektarlık orman fidanlığı dolayısıyla bölge ve ekonomisi üzerinde etkisini göstermekte olan ve gelişmeye elverişli bulunan (Seben-Eski Keskinli) olmak üzere sınırlarının kaldırılmış olan Çarşamba Bucağı ilişik (6) sayılı cetvelde adları yazılı köylerle, merkez bucağından alınan bir kısım köylerle Alpağut, Bakırlı, Bozyer, Çavuşlar, Çeltikderesi, Dedeler, Dereboy, Gereözü, Gökhaliller, Güneyçe, Hoçaş, Kaşbıyıklar, Karaağaç, Korucuk, Kozyaka, Kösenenözü, Mandır, Musasofular, Mişürler, Nimetli, Ortatepe, Solaklar, Susuz, Tazılar, Yağma, Yuva (Çarşamba-Keskinli) den katılarak Kızık, Kozgölcük, Kabak, Karaca, Sığırkuyruğu Bolu merkezden katılarak, merkez ilçesinin Kıbrıs Bucağını, kapsamıştır. (DAB: 30-11-1-0-182-12-14 Tarih: 01.04.1946). 20. Yüzyıl başlarında nahiye merkezi Çarşamba adıyla anılan yerleşme yerindeyken Seben kasabası daha sonra kurulmamıştır.⁷ Yörenin yönetsel merkezi daha sonra Seben kasabasına taşınmıştır. ("Bolu.diyaret.gov.tr/seben",2024). İlçenin ilk kaymakamı da Diyarbakır'ın Egil İlçesinde kaymakamlık görevi yaparken ataması Seben ilçesine yapılan Raşit Şener⁸ olmuştur. (DAB: 30-11-1-0-184-25-5 Tarih: 06.07.1946).

Bu köylerden bazıları sonraki yıllarda tekrar farklı merkezlere bağlanmıştır. Örneğin Sığırkuyruğu köyü⁹ 1949 yılında tekrar merkeze bağlanmıştır. (DAB :30-11-1-0-204-10-13 Tarih: 09.04.1949).

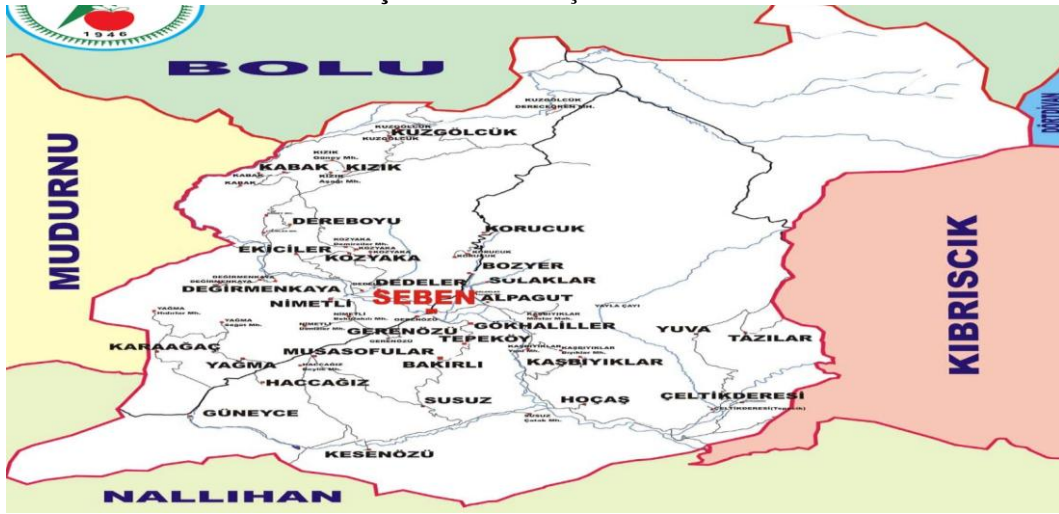
⁶ Seben'in yerleşim yeri olarak Mudurnu'nun Keskinli Karyesi olarak geçtiği kayıtlarda mevcuttur. (DAB: MF. İBT.449-47 Tarih: H.22-09-1331).

⁷ (DAB: MF. İBT.503-40 Tarih: H.20-07-1332) tarihli Seben Mektebi İptidaisine ait imtihan cetvelinde öğrenci isimlerinin ikametgahı Seben olarak verilmektedir. Bu bağlamda bu bilgi doğrudur.

⁸ Yazarın Seben Orta Okulunda öğretmen ve idareci olarak görev yaptığı zaman diliminde ilçe kaymakamı sayın Fehmi Sinan Niyazi de ilçe eğitiminin nitelikli hale getirilmesinde emeği geçen kaymakamlardan olmuştur.

⁹ Bolu İli Seben ilçesinin merkez bucağına bağlı Sığırkuyruğu Köyü, Seben ilçesi merkezine 35 km. patika bir yolla bağlı olmasına karşı, Bolu merkezine 18 km. mesafede ve orman işletmesince yapılmış muntazam bir yolla bağlı bulunmakta, kış mevsiminde Seben ilçesiyle bağlılıkları kesilmekte olan halkın hükümetle olan işlerinde müşkülata maruz kaldıkları gibi ekonomi ve günlük münasebetlerinin ilerden beri Bolu merkezi ile olası hasebiyle aksi istikametteki bir idare merkezine bağlı kalmalarından ayrıca zorluk çekilmekte ve zarara uğramaktadırlar. Bu sebepler ileri sürülerek halka kolaylık sağlamak amacıyla ve halkın mürracaatı üzerine adı geçen köyün, Bolu ili merkez bucağına bağlanması idare kurulu ve daimî komisyon kararlarına dayanılarak valilik tarafından teklif edilmiştir. Bakanlık bu teklifi uygun görerek ilçe merkeze bağlanmıştır. (DAB: 30-11-1-0-204-10-13 Tarih: 09.04.1949).

Şekil 1: Seben İlçe Haritası

(“gezilecekyerler.com, Seben-Haritasi”,2024).

Şekil 2: Çarşamba İsmi İlçede Çarşamba Günü Kurulan Pazardan Aldığı: Asırlık Faal Pazar

(“sebenbungalov.com/seben/festival-ve-panayirlar”,2024).

Seben ilçe merkezinden bir kesit: (“seben.gov.tr/ilce-fotografllari”,2024).

İlçenin ilk eğitim kurumlarının ve farklı alanlarda esnafının da varlığını göstermiş olduğu (cami ve çevresi) alan.

Seben Evleri: ("seben.gov.tr/ilce-fotografllari",2024).

5. Seben'in Cumhuriyet Tarihindeki Yeri

Seben, milli mücadele döneminde İstanbul'dan milli mücadeleye katılanların Ankaraya'ya ulaşımında önemli bir geçit olmuştur.(Solak, Tarhan ve Kılıç, 2016: 215). Diğer yandan Seben, Kıbrısçık ilçe halkları milli mücadele döneminde işgale uğrayan yerler için düzenlenen yardım kampanyalarına, yörelerinden topladıkları seksen kuzu ,bağış ve yiyecekleri Bolu Müdafaa Hukuk Cemiyetine teslim ederek katkı sunmuşlardır (Kılıç, 2011: 34). Ayrıca Seben (Pavli) belediye reisi 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesi üzerine işgali kınamak için Sadaret makamına işgali protesto telgrafı çekenlerden olmuştur (Evcin, 2011: 244,248).

Kozyaka Köyü Anıt Ev¹⁰

("sebenbungalov.com/seben/tarihi",2024).

¹⁰ Kozyaka Köyü'nde Kurtuluş Savaşı'nda Garp Cephesi Komutanı olan ardından da 2. Cumhurbaşkanlığı görevini yapan İsmet İnönü'nün Büyük Millet Meclisi'nin Ankara da toplanmasının keskinleşmesi ile birlikte İstanbul'dan kaçışı sırasında 29 Mart 1920 tarihinde konakladığı evdir. Daha sonra Bolu Milletvekili olarak görev yapacak Abdi Özkök'ün babası Ahmet Ağa'ya ait ev, Kozyaka Köyü Çavuşlar Mahallesi'nde Kızık köyü-Seben yolunun solunda yer almaktadır. Konak giriş katı+2 kat+çatı katı şeklinde toplam 4 katlıdır. Konak tarihi önemi ve mimari özellikleri nedeniyle Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 2009 yılında 2. Derecede Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir("sebenbungalov.com/seben/tarihi",2024).

6. Seben'de Eğitim Faaliyetleri

Seben'in eğitim kurumları ile ilgili kayıtlarda, ilçenin ilk eğitim kurumlarından olan Keskinli (Hacıoğlan) medresesinin varlığıdır. Bu medresenin müderrisi Arif Efendi olduğu, öğrenci olarak ta onbeş öğrencinin eğitim öğretim gördüğü bilinmektedir (Kılıç ve Tarhan, 2014: 175-176).

Mutlakiyet döneminde (1878-1908) yeni açılan ilkokullar için meketibi iptidaiye , iptidai mektepler ve usüli cecide mektepleri isimleri kullanılmıştır. Bu okullar maarif vekaletine bağlı olmuştur. 1892 yılında çıkarılan ilköğretim talimata göre köyde açılan iptidailerin süresi dört yıl iken İstanbul'da açılanların öğretim süresi üç yıl olmuştur (Akyüz, 2019: 226-227)

Tablo 5: Seben Nahiyesi Mekteb-i İbtidaisine Mahsus İmtihan-ı Umumi Cetvelidir (DAB: MF. İBT.503-40-0 Tarih: H.20-07-1332).

Sıra Numarası	Esami-i Şakirdan	Kurân-ı Kerîm Maa Tecvid	Ulum-ı Diniyye	Coğrafya	Küçük Tarih-i Osmanî	Yeni Sarf-ı Osmanî		Vezâif-i Medeniye	İmla	Hüsn-i Hat	Hesap	İdman	Yekun	Derece-i İktidarı	İsnan	Mahal Veladeti	Mülâhazat
Üçüncü Sınıf																	
1	Seyyit Han Efendi bin Zeynel Ağa	10	10	9	8	8	10	8	10	10	10	10	103	Aliyyülala	10	Seben	Terfi
2	Hasan Efendi bin Mahmut	10	10	8	7	8	9	9	9	9	10	8	97	Ala	11	Seben	Terfi
3	Paşo Efendi bin Mahmut	10	10	9	8	7	10	9	8	7	8	8	94	Ala		Seben	Terfi

Tablo 6: İkinci Sınıf Cetvelidir (DAB: MF. İBT.503-40-0 Tarih: H.20-07-1332).

Sıra Numarası	Esami-i Şakirdan	Kurân-ı Kerîm Maa Tecvid	Ulum-ı Diniyye	Tarih-i İslam	Coğrafya	Malumat-ı Medeniye	Güzel Kıraat	İmla	Hesap	Hüsn-i Hat	İdman	Yekun	Derece-i İktidarı	İsnan	Mahal Veladeti	Mülâhazat
1	Mehmet Efendi bin Süleyman Ağa	10	10	9	9	8	9	9	10	7	10	91	Aliyyülala	9	Seben	Terfi
2	Yafo Efendi bin Seyyid Hüseyin	7	9	8	5	7	6	5	7	5	6	65	Garibiala	8	Seben	Terfi

Tablo 7: Birinci Sınıf Cetvelidir (DAB: MF. İBT.503-40-0 Tarih: H.20-07-1332).

Sıra numarası	Esami-i Şakirdan	Ecza-yı Şerife	Uhum-İ Dimiyye	Kıraat	Yeni İfa	İmla	Hesap	Hüsühât	İdman	Sayı	Yekun	Sayı	Derece-i İktidan	İsman	Mahal Veladeti	Mülâhazat
1	Hafer Efendi bin Bahri Bey	10	10	10	10	10	10	10	10	10	90	10	Aliyyülala	9	Seben	Terfi
2	Gülâbi Efendi bin Ali	10	7	6	9	8	9	6	10	10	75	10	Ala	9	Seben	Terfi
3	Beko Efendi bin Zeynel	8	9	10	9	10	10	9	10	10	85	10	Ala	11	Seben	Terfi
4	Ahmet Efendi bin Ali	10	10	10	10	9	9	9	10	10	87	10	Ala	13	Seben	Terfi
5	Cañşah Efendi bin Yusuf	9	8	6	7	5	5	6	6	7	59	7	Garib-I Ala	8	Seben	Terfi

Tablo 8: İhtiyat Sınıfı Cetvelidir (DAB: MF. İBT.503-40-0 Tarih: H.20-07-1332).

Sıra Numarası	Esami-i Şakirdan	Ecza-yı Şerife	İmla	Yeni İfa	Hesap	Hüsühât	İdman	Sayı	Yekun	Derece-i İktidan	İsman	Mahal Veladeti	Mülâhazat
1	Yako Efendi bin Süleyman	9	8	7	6	10	6	8	54	Ala	8	Seben	Terfi
2	Odisi veledi Mardo ¹¹	7	-	5	6	8	9	8	52	Ala	10	Seben	Terfi
3	Hüseyin Efendi bin Süleyman Ağa	9	10	8	9	10	7	10	63	Ala	8	Seben	Terfi
4	Dono Efendi ¹² veledi Ferayet	5	-	6	5	6	7	7	36	Garibiala	8	Seben	Terfi

Seben mekteb-i ibtidaiyesi imtihan kayıtları 1 Haziran 1330.¹³ (DAB: MF. İBT.503-40-0 Tarih: H.20-07-1332).

Keskinli Karyesi Mekteb-i İbtidaisinde alanında tanınmış öğretmenler görev yapmıştır. Bunlar; Keskinli Karyesi Mekteb-i İbtidaisi Muallimi Mustafa Efendi (DAB: MF. İBT.379-45 Tarih: H.07-07-1330) Keskinli Karyesi İbtidai Muallim-i Evveli Osman Efendi (DAB: MF. İBT.448-1 Tarih: H.11-09-1331) ve Ömer Faruk Efendi'dir (DAB: MF. İBT.449-47 Tarih: H.22-09-1331).

Seben yerleşim alanında 1924'te bölgede Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dört ilkokul açılmıştır. Bunlar Keskinli, Kızık, Tepe ve Kozyaka Mektepleriydi. Ancak Keskinli okulu yatılı bölge okulu olarak öğretim yapmıştır. Okula ilk kayıt olan 1924 yılında Mehmet Bey'dir ("sebenbungalov.com/seben/tarihi", 2024). Keskinli ilkokulunun yeni bina inşası 1925¹⁴ yılında devam etmiştir (Kılıç ve Tarhan, 2018: 59).

Seben ilçesinde yakın dönemde (2009-2010) eğitim faaliyetlerinin niteliğinin artırılması bağlamında dönemin kaymakamı Fehmi Sinan Niyazi tarafından eğitim seferbeliği başlatılmıştı. Bu seferberlik; öğrencilerin ilçede tutulması ve ilçeden göçü önlemede etkili olmuştu. Yapılan faaliyetler noktasında

¹¹ Yabancı ismi. Yörede Türkmenlerin dışında kişilerin varlığını göstermektedir.

¹² Yabancı i ismi. Yörede Türkmenlerin dışında kişilerin varlığını göstermektedir.

¹³ Tarihin farklı görünmesinin nedeni Rumi takvime göre yazılmasından kaynaklanmaktadır. Belge arşiv tarihi hicri yazılmıştır.

¹⁴ 1924 yılında açılan Keskinli İlkokulu başka bir binada eğitim öğretime devam etmiştir veya eski iptidai binası kullanılmıştır.

kaymakam bey ilçenin idari amirleriyle ve halkla iyi bir sinerji oluşturarak; öğrenci sayısının en fazla olduğu orta okul kısmında öğrencilere öğretmenler tarafından sosyal, sportif ve akademik faaliyetler bağlamında kurslar ve etkinlikler düzenlenmesinde aktif rol alarak dönem sonunda somut veriler elde edilmiştir. İlçe okulları Bolu okulları arasında derecelere girmiş ve Bolu'nun gözde okullarını kazanan öğrenci sayılarında artışlar gözlemiştir.¹⁵ Bu eğitim seferberliği o günden sonra gelenekleşerek günümüz de de etkisini göstermektedir. İlçenin zeki öğrencileri¹⁶ başarılı okulları kazanmaya devam etmektedir. Bolu'nun en büyük sanayicisi ve hayırseveri, eğitim konusunda yaptığı hizmetleri ile tanınan İzzet Baysal'ın ailesinin kökeni de Seben'e bağlı Kızgölcük'tür (Özdemir Tiryaki,2022,s.28).

7. Sonuç

Seben, Bolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Seben ilçesinin ismi Seben olarak 1946 yılında yerleşim yerinin ilçe merkezi olarak yasalaştığında verilmiştir. Ancak Seben; Pavli/Pavlu, Keskinli/Hacıoğlan olarak tarihte eski bir yerleşim alanı olmuştur. Seben ismi resmi kayıtlarda 1914 yılından itibaren mevcuttur. Şimdiki ilçe yerleşim merkezi Seben ,1914 arşiv kayıtlarında yerleşim alanıdır. Burada vurgulanmak istenen, Seben yerleşim alanının 1946 yılında isimlendirmemiş olduğu, 1946 yılında Çarşamba ilçesinin ismi Seben olmuştur ve ilçe merkezi Keskinli 'den Seben yerleşim alanına kaydırılmıştır. Diğer önemli bilgilerden biri de ilçe eğitim kurumlarından İptidai/İlkokulunun 1914 yılında dört sınıflı olarak varlığı tespit edilmiştir. 1924 yılında mevcut ilkokul Türkiye Cumhuriyeti Devleti zamanında ilkokul adıyla açılmış ve inşa edilmiştir. Bunlarla beraber Keskinli medresesi de ilçenin en eski eğitim kurumu olmuştur. İlçenin belediye teşkilatının oluşumu 1914 yılında nahiye merkezi olduğunda gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın önemi ise; ilçe isminin hangi yıllarda hangi idari yapıda nereye bağlı olduğu kronolojik olarak ifade edilerek ilçe tarihinin bir nebze olsun açığa çıkarılması olmuştur. Bunlarla beraber kadim yer hem Osmanlı Devleti hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti zamanında önemli olaylara tanıklık etmiş bir yerleşim yeridir. Çalışmaya adını verdiği gibi "İmece ile Kurulan İlçe Seben" yöre halkının dayanışma örneklerinden olan imece, farklı bir uygulamayla; yaşadıkları yerin gelişme göstermesi için ilçe merkezinin şehir haline getirilmesi için her köyün kendi köyü adına ilçe merkezinde ortak ev yapması olmuştur. Buradaki amaç ilçe merkezinde hane ve insan sayısını artırmak olmuştur.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB)

DAB: 30-11-1-0-182-12-14 Tarih: 01.04.1946

DAB: MF. İBT.503-40-0 Tarih: H.20-07-1332

DAB: MF. İBT.449-47 Tarih: H.22-09-1331

DAB: MF. İBT.379-45 Tarih: H.07-07-1330

DAB: MF. İBT.448-1 Tarih: H.11-09-1331

DAB: 30-11-1-0-204-10-13 Tarih: 09.04.1949

¹⁵ "Bolu il genelinde, dezavantajlı bölgede bulunan ilçe okulu 32 okul arasından 9. Sırada yer almıştır. Bu başarı, döneminde oldukça yüksektir. Özellikle sosyal bilgiler dersinin yüzdelik başarısı dikkat çekmiştir." (Kılıncı,2020, s.92).

¹⁶ Seben ilçesi "halkı umumiyetle sağlam bir bünye-i seciyeye mâlik olduğu gibi gâyetle zeki ve çalışkandır." (Kılıç, N, vd.2008, s.482).

DAB: 30-11-1-0-184-25-5 Tarih: 06.07.1946

DAB: DH.İD. Tarih: H.09.09.1332

Akyüz, Y. (2019). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2019, 31.Baskı*, Pegem Akademi, Ankara.

AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık, 19.Cilt, 1989.

Atalay, B. (1986). "*Divanu Lugati't-Turk, Cilt:3,*" Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Anadolu Yayıncılık A.Ş. (1982). *Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl, Dünyü, Bugünü, Yarını Cilt 2.* İstanbul: Anadolu Yayıncılık A.Ş., s.1448-1472.

[Bolu. diyaret.gov.tr/seben.](https://bolu.diyaret.gov.tr/seben/) (2024,6 Ağustos) [Erişim adresi:](https://bolu.diyaret.gov.tr/seben/) [https:// Sayfalar/ contentdetail.aspx? MenuCategory=Kurumsal2& ContentId=muftulugumuz](https://bolu.diyaret.gov.tr/seben/)

Bolu. ktb. gov. tr, seben, (2024,10 Eylül), Erişim adresi: <https://bolu.ktb.gov.tr/TR-355526/seben.html>

Evcin, E. "*Millî Mücadele Döneminde Bolu Livasında Düzenlenen Mitingler, İhtifaller ve Tezahürat*". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 27, sy. 80 (Temmuz 2011): s. 241-92.

Gezilecek yerler.com, Seben-Haritası, (2024,6 Ağustos). Erişim adresi: <https://gezilecekyerler.com/wp-content/uploads/2017/03/Seben-Haritas%C4%B1.jpg>

İnalçık, H. (2019). *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, İstanbul: Kronik Kitap.

İslamansiklopedisi.org.tr/ izzet-mehmed- pasa, 2024.Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/izzet-mehmed-pasa>

T.C. Kıbrısçık Kaymakamlığı-Tarihçe (27.01.2025) Erişim Adresi: <http://www.kibriscik.gov.tr/tarihce>

Kılıç, F. ve Tarhan, M. (2014). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bolu'da Eğitim Uygulamaları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), s.157-190.

Kılıç, F. ve Tarhan, M. (2018). *Yeşil Yaprak: Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitime taşradan bir bakış*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kılıç, F. (2011). Bolu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), s.29-37.

Kılıç, N., Kayapınar, A., Kaya, B., Kılıç, F. ve Kayapınar, L. (2008). *1921-1925 Bolu Vilayeti Salnamesi*, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Kılınc, M. (2020). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin niteliklerinin etkili öğretilmesinde kültür atölyeleri. Kösterelioğlu, İ. ve Kılınc, M. (Ed.). *Türkiye'de çocuk üniversiteleri içerisinde* (s. 81-93) Ankara: Pegem Yayınları.

[Kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/gezilecekyer/seben-kaya-evler](https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/gezilecekyer/seben-kaya-evler), 07.08.2024.Erişim adresi: [https:// www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/gezilecekyer/seben-kaya-evler](https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/gezilecekyer/seben-kaya-evler)

Metin, E. (2023) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sanal Gerçeklik Uygulamalarının Kullanımı: Seben Kaya Evleri Ve Fosil Ormanı Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu.

Ortaç. M. (2019) *Tarihsel Süreç Ve Arkeolojik Bulgular Bağlamında Bolu Seben Kaya: Barnakları / Sığınakları*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Matsa Basımevi, Ankara

Özdemir Tiryaki, N. (2022) *Cumhuriyetin Öncü Sanayicisi, İzzet Baysal,3. Baskı*, Phoenix Yayınevi, Ankara

Öztürk, E. (2020). "*Seben Ağzının Diyalektolojik Durumu*" *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Ed. Gün Mesut, Dağstanlıoğlu Erdal, Yayın Yeri: Akademisyen Yayınevi, Basım sayısı:2020, Sayfa sayısı:145, ISBN:978-605-258-874-1, Bölüm Sayfaları: s.23-35

Seben İlçe Milli Eğitim Müdürü Rıfat Orhan ile Görüşme. 05.08.2024.

Seben Atatürk İlkokulu Emekli Müdürlerinden Erdoğan Kahraman ile Görüşme. 29.08.2024.

Taş, Kenan Ziya. Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993.

Tunçay, H. (2018). *Bolu'nun Saklı Cenneti Seben*, Seben Belediyesi Yayınları, Editör Hüseyin Tunçay

Türk Dil Kurumu Sözcükleri, İmece, 06.11.2024.Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Sebenbungalov.com/Seben/tarihi, (2024,7 Ağustos),Erişim adresi:<https://sebenbungalov.com/Seben/tarihi>

<http://www.seben.gov.tr/ilce-fotoğraflari>, (Erişim Tarihi 07.08.2024,7 Ağustos), Erişim adresi: <http://www.seben.gov.tr/ilce-fotoğraflari>

Sezen, T. (2017). *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara

Solak, M., Tarhan, M. ve Kılıç, F. (2016). Bolu Türk Ocağının Faaliyetlerinden Bir Kesit. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), s.211-230.

Süme, M. (2018). *Türklerde Yer Adı Verme Geleneği ve Oğuz Boylarının Bolu'daki İzleri*. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), s.263- 291.<https://doi.org/10.11616/asbed.v18i38800.459483>

Ekler

Ek 1: Seben Mektebi İptidaisine Ait İmtihan Cetveli.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

MF.İBT.00503

(DAB: MF. İBT.503-40 Tarih: H.20-07-1332).

Ek 2: Seben’de Halen Varlığını Koruyan, Köylülerin Kendi Köyleri Adına İlçe Merkezinde İmece Usulü ile Yaptığı Tek Katlı Evlere Örnek

Bu evlerden 7/8 adet ev halen varlığını korumaktadır.

Ek 3: Rifat Orhan ve Erdoğan Kahraman ile Sözlü Tarih

